

רבינו אליהו הגאון מוילנא.

ביאור מילים נרדפות

ושילוב ביאורם בפסוקי התנ"ך

ליקוט מאיר עיניים
מכל ספרי הגר"א
בנגלה ובנסתר.

לוח המפתחות לפי סדר הא' ב'

עמוד כב.	הבטה	עמוד ה.	בהמות	עמוד ח'.	אביון
ד.	הגדה	ה.	בושה	יט.	אד.
ת.	הדר	ה.	בטח	ג.	אדם
ת.	הוד	ו.	ביזה	ה.	אדמה
ת.	הח	כה.	ביזה	יט.	אדמה
ת.	הטיית אוזן	ו.	ביטחון	כח.	אהל
ת.	העירה	יא.	בינה	ג.	אויב
ת.	הקשבה	י.	בינה	כא.	אויב
כו.	הקשבה	טז.	במה	ג.	און
ת.	הר	ו.	בן	ג.	אורח
כח	הרהור	ו.	בעל	ג.	אות
טו.	הריגה	כת.	בקשה	ג.	אחוזת
ח.	הקיצה	ו.	בקשה	ג.	איום
ט.	הרוג	ז.	בר	ד.	אימה
יד.	השחתה	ו.	בריאה	ג.	איש
ט.	זמן	ז.	בשר	ו.	איש
ט.	זמנים	ז.	גאה	יח.	אישון לילה
כה	זמרה	ז.	גאון	ד.	אל תחת
ט.	זנות	ח.	גבעה	ד.	אל תערוץ
ט	זעם	יז.	גדול	ד.	אמונה
כד	זעקה	יט.	גוי	ד.	אמירה
יז.	זרה	ז.	גויה	י.	אמץ
יג.	זרעונים	ז.	גוף	יב.	אמת
כא	חבורה	ז.	גיבורים	כד.	אנחה
י.	חג	כה.	גילה	ד.	אניה
ט.	חגים	כ.	גרם	ז.	אנשי חיל
כג.	חזזה	ז.	דבש	ד.	אסף
יב.	חונק	ד.	דיבור	ה.	אף
י.	חזק	ח.	דל	יח.	אפילה
י.	חטא	כט.	דילוג	ה.	אריה
י.	חטאים	טז.	דמיון	ה.	ארץ
טז.	חידה	יא.	דעת	כח.	ארץ
יז.	חיה	יג.	דרך	יב.	אש
ה.	חיות	ח.	דרך	יט.	את
ט.	חימה	ח.	דשא	ה.	אתם

כ.ו.	עמוד	מנוחה	י.ג.	עמוד	ישראל	ו.	עמוד	חיפוש
כח	"	מנין	י.ד.	"	כילה	ט.	"	חימה
טו.	"	מניף	י.ג.	"	כף	י.א.	"	חכם
ה.	"	מסילה	ה.	"	כפיר	י.	"	חכמה
כ.	"	מסכה	כ.ד.	"	כפן	י.א.	"	חכמה
כח	"	מספר	י.ד.	"	כרת	י.א.	"	חכמים
טז.	"	מעשה	י.ט.	"	לאום	ט.	"	חלל
טז.	"	מצבה	י.ד.	"	לביא	י.א.	"	חלל
טז.	"	מצדיקים	י.ד.	"	להכרית	טז.	"	חלציו
כג.	"	מצה	י.ד.	"	להשמיד	כ.ו.	"	חמדה
כ.	"	מציל	י.ד.	"	ליש	ה.	"	חמה
י.ד.	"	מצנפת	י.ד.	"	מגבעת	י.א.	"	חמס
טו.	"	מרים	י.ד.	"	מדבר	י.ב.	"	חסד
טז.	"	משכילים	כ.ג.	"	מדון	ה.	"	הפורה
כח	"	משכן	י.ד.	"	מוסר	י.ב.	"	חרבה
טז.	"	משל	י.	"	מועד	כ.ב.	"	חוזלים
כא	"	משפט	י.ב.	"	מועיל	ה.	"	חרי
כג.	"	משפט	ג.	"	מופת	י.ב.	"	חשמל
יז.	"	מתוק	כ.	"	מופת	י.ב.	"	טוב
כה	"	מתלעות	י.ח.	"	מורד	י.ב.	"	טורף
טז.	"	מתניו	טו.	"	מורה	כ.ו.	"	טפסר
יז.	"	נארבה	טו.	"	מושל	י.ב.	"	יבשה
כג.	"	נביא	כ.ב.	"	מושל	י.ג.	"	יגע
י.ב.	"	נוגה אש	טז.	"	מזבח	י.ג.	"	יד
כד.	"	נוצר	כ.ד.	"	מזור	י.ג.	"	יחיש
ג.	"	נורא	ו.	"	מחסה	י.ג.	"	יין
ג.	"	נחלה	כ.	"	מחשבה	ו.	"	ילד
ט.	"	ניאוף	כ.ח.	"	מחשבה	י.ג.	"	ימהר
יז.	"	ניחוש	טו.	"	מטר	י.ג.	"	יעף
יז.	"	ניצב	טו.	"	מים	כ.ט.	"	יפה תואר
יז.	"	נכבד	טו.	"	מיתה	כ.ט.	"	יפה מראה
יז.	"	נכריה	כ.א.	"	מכה טריה	י.ג.	"	יעקב
יז.	"	נכשל	טו.	"	מלאך	ו.	"	יצירה
כח	"	נכשל	כ.ג.	"	מלחמה	ד.	"	יראה
כ.	"	נלוז	טז.	"	מליצה	י.ג.	"	ירוק
כח	"	נלכד	טו.	"	מלך	י.ג.	"	ירוק ככרתי
כב	"	נסרים	טו.	"	מלמד	י.ג.	"	ירקות

נעים	עמוד יז.	עשב	עמוד ח.	רואה	עמוד כג.
נער	יז.	עשיה	ו.	רוח	יח.
נפש	יז.	עת	ט.	ריב	כג.
נפתל	כ.	עתק	ח.	רינה	כג.
נצפנה	יז.	פגר	יא.	רך	יז.
נישא	ז.	פודה	כ.	רם	ז.
נשבר	יז.	פחד	ד.	רמשים	כו.
נשמה	יח.	פלא	כ.	רעב	כד.
נשף	יח.	פסל	כ.	רעים	כד.
נתיב	ח.	פעולה	טז.	רפואה	כד.
סב	יח.	פצע	כא.	רקב	כד.
סבב	יח.	פקחים	יא.	רש	ח.
סופה	יח.	פריה	כא.	רשעים	י.
סורר	יח.	פתאום	כא.	רשעים	כ.
ספינה	ד.	פתע	כא.	שאנן	ה.
עדה	כב.	צדק	ד.	שאר	ז.
עדי	יט.	צדק	כא.	שאגה	כד.
עוון	י.	צוף	ז.	שאלה	כח.
עומד	יז.	צוקה	כא.	שבי	ו.
עזרה	יט.	ציה	יד.	שבר	ז.
עיקש	כ.	ציר	טו.	שבת	יד.
על	יט.	ציפיה	כב.	שהדי	יט.
עליצה	כג.	צר	כא.	שוד	יא.
עם	יט.	צרה	כא.	שוחד	כד.
עמד	כב.	קבץ	ד.	שוטר	כב.
עמהם	ה.	קהל	כב.	שומר	כד.
עמל	ג.	קוסמות	יז.	שונא	ג.
עני	ח.	קורות	כב.	שוועה	כד.
ענן	יט.	קימשונים	כב.	שחל	ה.
עפר	יט.	קם	כב.	שיח	כ.
עץ	כ.	קפיצה	כט.	שינה	כד.
עצה	כ.	קצין	כב.	שיניים	כה.
עצם	כ.	קצף	ט.	שירה	כה.
ערב	יב.	ראיה	כב.	שית	כו.
ערב	יח.	ראשון	כב.	שכל	יא.
ערום	יא.	רביבים	טו.	שכר	כה.
עש	כד.	רביה	כא.	שלוה	כו.

ספרי הגר"א שמהם נלקטו ביאורי המילים הנרדפות:
 אדרת אליהו על התורה, יהושע, שמואל, מלכים, ישעיה, יחזקאל, הושע, נחום,
 חבקוק, יונה, איוב, דברי הימים, ביאורו למשלי, למגילת אסתר, לספר יצירה,
 לתיקוני הזוהר, ביאוריו לאגדות הש"ס, ומספר קול אליהו, דברי אליהו, ונפלאות
 אליהו.

כל זאת ליקטתי ואספתי לתועלת המעיינים,
 וכחוכרת זו ימצאו מפתח לענינים נשגבים בכונת
 התורה ובדברי הנביאים ודברי חז"ל, אשר כל
 הדברים כולם הם סולם מוצב ארצה בכללי חכמת
 הדקדוק, וראשם מגיע השמימה, כמו שכתב
 הרמב"ם בפתחתו למורה הנבוכים, וזה לשונו:
 דע, כי מפתח הכנת כל מה שאמרוהו הנביאים
 זכרונם לברכה, וידיעת אמיתתו, היא הבנת המשלים
 ועניניהם, ופירושי מילותיהם.

פ. מרדכי ירושלים ת"ו.

המשך מפתח

שלל	עמוד כה.	שקצים	עמוד כו.	תולע	עמוד כז.
שלמונים	" כד.	שקר	" כז.	תורה	" כז.
שמחה	" כה.	שר	" כז.	תושיה	" יט.
שמחה	" כו.	ששון	" כו.	תחילה	" כב.
שמיעה	" כו.	תאווה	" כז.	תירוש	" יג.
שמיר	" כו.	תבונה	" י.	תנומה	" כד.
שני	" כז.	תבל	" כח.	תעודה	" כז.
שעירים	" טו.	תוחלת	" כז.	תקוה	" כז.
שערה	" יח.	תוכחה	" יד.	תשלום	" כה.
שקט	" כו.				

ביאור מילים נרדפות להגר"א

אדם - איש.

אדם - אינו מורה על חשיבות.

איש - הוא גדול בדורו. כמו שבא בדברי חז"ל, „איש ירושלים“, „איש כהן גדול“ וכן נאמר אצל אבנר [שמואל א, כו]: „הלוא איש אתה ומי כמוך בישראל“.

דבר אליהו איוב א, א.

אויב - שונא.

אויב - הוא מי שרוצה להרע לאדם - לגופו.

שונא - הוא שמסיתו מדרכי ה' לרעה.

השונא הוא יותר רע מן האויב, לפי שהוא בנפש.

אדרת אליהו דברים לב, לה.

און - עמל.

און - הוא מחשבה רעה, ולא ניכר מחשבתו.

עמל - היא מחשבה רעה הניכרת מתוך מעשיו. וזהו שנאמר: „לא הביט און ביעקב, ולא ראה עמל בישראל“. ועיין מה שכתבנו בהבטה - ראייה. הבטה - היא על ענין נסתר. ראייה - על דבר גלוי. וזהו לא הביט על „האון“ הנסתר, ולא ראה את „העמל“ הנגלה.

אדרת אליהו חבקוק ג, ג.

אורח - דרך.

אורח - הוא נתיב קטן וצר, כי בהם הולכים מעט.

דרך - הוא רחב, כי רבים דרכו בו. ובו נוח לילך, והוא בגלוי, ומי שרוצה לילך הולך.

משלי ב, יג.

אות - מופת.

מופת - הוא דבר היפך הטבע.

אות - אינו מופת, אלא סימן לדבר שהוא מאת ה', שמגיד מראשית אחרית שבו באותו הפרק יהיה.

דברי הימים א. טז, יב. ישעיה ז, יד.

אחווה - נחלה.

אחווה ונחלה אמור אצל הכהנים: „והיתה להם לנחלה אני נחלתם, ואחווה לא תתנו להם אני אחוותם“. נחלה - מגרש לערים. אחווה - קדשים ותרומה.

יחזקאל מד, כה.

איום - נורא.

איום - היינו שאימתו מוטלת מפני יראת רוממותו.

נורא - סתם יראה היא יראת העונש.

אדרת אליהו חבקוק א, ז.

אימה - יראה - פחד.

עיינ מה שכתבנו, „באיום ונורא“ כמו"כ כאן אימה - היא מפני רוממותו. יראה - היא מפני העונש. ושניהם רק אצל הקרובים אל האיום והנורא. פחד - הוא יראת העונש, והוא מרחוק. וזהו שאמרו בספרי: „תפול עליהם אימתה ופחד“ אימתה - על הקרובים, ופחד - על הרחוקים.

אדרת אליהו חבקוק א, ז.

אל תחת - אל תערוץ.

אל תחת - קודם המלחמה, שלא יבוא בלבך פחד המלחמה. אל תערוץ - במלחמה.

יהושע א, ט.

אמונה - צדק.

אמונה - הוא בפנימיות, כמו: „ומצאת את לבבו נאמן“. צדק - הוא הדיבור החיצוני.

משלי יב, יז.

ובישעיה יא, ד. כתב: צדק - הוא מבחוץ, שצדק הוא לבריות, אמונה - הוא מבפנים, בינו לבין המקום. אמירה - דיבור.

דיבור - הוא דיבור התורה עצמה ותיבותיה כמו שהיא. אמירה - היא הפנימיות של התורה: כוונותיה, טעמיה ותכלית של כל דבר. וזהו: „וידבר ה' אל משה לאמר“, כי למשה לא היה צריך לאמר רק לדבר התורה בכתבה; והוא הבין מעצמו כוונותיה ודקדוקיה, אבל לישראל היה צריך „לאמר“ עם כל כוונותיה.

משלי ד, כ.

ובאדרת אליהו דברים לב, א. הוסיף, ולכן בכל התורה נאמר „וידבר“ ולא תמצא בכל הנביאים וידבר, רק פעם אחת ביהושע כ. אצל ערי המקלט, ששם חזר פרשה מהתורה.

אמירה - הגדה.

אמירה - עיקרה בלב כמו שכתוב: „אמרתי אני בליבי“, כי כשהלב מבין די באמירה כללית, ולחכימא ברמיזא. הגדה - עיקרה בפה, והוא בפרטות, כמו דברי אגדות הבאים לפרש עומקי הפסוקים בפרטות.

אדרת אליהו דברים לב, ז.

אניה - ספינה.

ספינה - היא השטה קרוב אל היבשה.

אניה - היא השטה בלב ים, כמו שכתוב [משלי ל]: „דרך אניה בלב ים“.

תוכן דבריו יונה א, ה.

אסף - קבץ.

אסיפה - היא מן החוץ אל תוך הבית.

קיבוץ - הוא בתוך הבית אל מקום אחד. כמו שכתוב [בראשית מט]: „ויקרא יעקב

אל בניו, ויאמר האספר... ואח"כ,, הקבצו ושמעו".

אדרת אליהו חבקוק ב, ה.

אף - חרי - חמה.

אף - הוא במחשבה ודיבור, והוא התחלת הכעס. חרי - הוא במעשה. חמה - הוא במעשה, והוא סוף הכעס.

משלי טו, א. ישעיה ז, ד.

עיין עוד כמה שכתבנו זעם - חימה - קצף.

אריה - שחל - כפיר.

כפיר - הוא אריה בבחרות ימיו. שחל - באמצע ימיו. אריה - בזקנותו.

דבר אליהו איוב ד, י.

ארץ - אדמה.

ארץ - היא המדינה. אדמה - הוא השדות. וזהו שכתב [ישעיה א, ז]: „ארצכם שממה... אדמתכם... זרים אוכלים אותה". ארצכם - המדינה שהיא לסחורה, שממה. אדמתכם - שהיא לתבואה זרים אוכלים אותה.

אדרת אליהו ישעיה שם ועיין עוד אדרת אליהו בראשית ב, ה.

אתם - עמהם.

עמהם - יורה השיווי בדבר ההוא, ופעולת שניהם על כוונה אחת.

אתם - יורה שהגם שהם עושים זה הדבר ביחד, אך לא על כוונה אחת ולבם אינו שוה. וזוהי כוונת ה' שאמר לבלעם [במדבר כב, יב]: „לא תלך עמהם" ואח"כ בפסוק כ' אומר לו „קום לך אתם" ואח"כ כשבלעם הולך „ויחר אף אלקים כי הולך הוא", והענין הוא כי ה' אמר לו לא תלך „עמהם" בכוונה אחת עם שרי מואב כדי לקלל את ישראל, ואח"כ אמר לו קום לך „אתם", דהיינו שלא יהיה לבך דומה ללבם, ובאם בלעם היה עושה כך לא היה עליו חרון אף ה', אך בלעם לא עשה כן אלא, וילך „עם" שרי מואב, וכמו שפירש רש"י, לבו כלבם שוה, כי חשב לקלל, לכן ויחר אף ה'.

קול אליהו פרשת בלק.

בהמות - חיות.

בהמות - מגורתם בישוב, ומשועבדים למין האדם, ומזונותם על האדם - שאוכלים באבוס. חיות - ביערות ביתם, וחופשים מעבודת האדם ומזונותם מן הארץ, ולכן הם נקראים „חיתו ארץ" על שם הארץ שמזונותם ממנה.

אדרת אליהו בראשית א, כד.

בושה - חפורה.

בושה - היא בהסתר. חפירה - היא בגלוי, החפירה הוא בושה גלויה.

משלי יט, כו.

בטח - שאנן.

בטח - בעת באה צרה על אחרים, ועליו לא באה הוא שוכן בטח. שאנן - הוא לפני

בוא הצרה, כאשר כולם מפחדים שתבוא, והוא שאנן בלבו ואינו מפחד כלל.
תוכן דברים משלי א, לג.

ביזה - שבי.

ביזת רכוש וכל דבר שאין בו רוח חיים נקרא - ביזה. ובעלי חיים נקרא - שבי.
דברי הימים ב, יד, יג.

ביטחון - מחסה.

יש שני חלקי ביטחון: אחד שהקב"ה מבטיח לתת לו הון רב ועושר, כמו שמצינו שהבטיח ה' יתברך לאברהם שיעשירו [בראשית יב, ב. ובראשית רבה לט, יב]. וזה נקרא ביטחון. והחלק השני, הוא שהקב"ה לא הבטיחו, אך האדם בעצמו שם בטחונו בה', וזה נקרא חסיון. וכמו שנאמר: „צור חסיו בור" [דברים לב, לו]. שהצור הוא למחסה לאדם מזרם וממטר כאשר ינוח שם מעצמו, אף שהצור לא הבטיחו שיהיה לו למחסה. וזהו שנאמר [תהילים קיח, ט]: „טוב לחסות בה', מבטוח באדם", פירוש שמעצמו ישים וישליך יהבו על ה', אף שלא הבטיח לו ה'. ולא ישים בטחונו באדם, אף לאחר שהבטיח לו האדם לעשות הטוב.

משלי יד, כו.

בן - ילד.

ילד - נקרא אף בבטן אמו. בן - הוא כשמגיע לשלש עשרה שנה, וזוכה לנשמה.
ישעיה ט, ה.

בעל - איש.

אישות - נאמר על מעשה אישות. לכן הראשונים [שבת קיח, ב.] לא קראו לאשתו אשתו, שזה לשון מגונה. בעל - נאמר על שהוא אדוניה, כמו: „ולא ישמרנו בעליו" [שמות כא]. ולכן אמר [הושע ב]: „והיה ביום ההוא תקראי אישי, ולא תקראי לי עוד בעלי". כי עבודת ה' יתעלה, היא בעבור שני דברים: האחת, בעבור טובו וחסדו שנותן לחם לכל בשר, השני בעבור אהבתו כאהבת איש אשה, וכמשוש חתן על כלה. לכן אמר „תקראי אישי" - שתעבוד אותו בעבור אהבתו. „ולא תקראי לי עוד בעלי" - בעבור השפעתו.

אדרת אליהו דברים כא, יג.

בקשה - חיפוש.

בקשה - הוא על דבר שאבד מקומו, כמו שנאמר [תהילים קיט, קעו]: „תעיתי כשה אובד בקש עבדך". חיפוש - שייך בדבר הטמון שמונח ומוטמן בשדה ובמקום ידוע, אבל אינו יודע מקומו ממש, וצריך לחפש בידיים באותו מקום שידוע שטמון שם.

משלי ב, ד.

בריאה - יצירה - עשיה.

ברא - הוא עצם הדבר, ואפי' יש מיש, כמו כל ברכות הנהנין „בורא פרי האדמה" „בורא פרי העץ" והרבה כיוצא. [בא בזה להוציא מדעת הרמב"ם במורה חלק ב, פרק ל שכתב, ברא - הוא המצאה מן ההעדר דהיינו יש מאין, והוכחת הגר"א היא

מפירות שהם יש מיש, ומברכים „בורא“] יצירה - הוא ציור הדבר ההוא, כמו האיברים באדם, וכמותו, ואיכותו בגודל, ומדתו. עשיה - היא תיקון הדבר בשלימותו, ואף בדברים שחוץ לגופו, כמו „ויעש... כתנות“, „עשה לי את החיל“... „עשה את כל הכבוד...“ וכיוצא.

אדרת אליהו תחילת בראשית.

בר - שבר.

בר - הוא כאשר התבואה בקליפתה עדיין, כמו שאמרו [ברכות נה]: כשם שאי אפשר לבר בלא תבן וכו'. שבר - הוא אחר טחינה.

משלי יא, כו.

בשר - שאר.

בשר - הוא בשר הגוף כמשמעו. שאר - הם הקרומים והגידיים שמהם באה הגאווה. תוכן דבריו משלי ה, יא.

גאה - גאון.

גאה - הוא מי שמתגאה בעצמו ואין כל העולם נחשב כנגדו. גאון - הוא שמתגאה ומחמת גאוותו רוצה להשתרר עליהם.

משלי ח, יג.

גאה - רם - נשא.

גאה - הוא מי שאין בו מעלה ויתרון, ומתגאה בלי מה. רם - הוא שיש לו חכמה וגבורה ועושר ומרומם את עצמו באלה. ואלה השניים אינם מתגאים על זולתם, ורק מתגאים בפני עצמם. נשא - הוא שמנשא את עצמו על זולתו בחכמתו גבורתו או בעושרו.

תוכן דבריו ישעיה ב, יב. ועיין עוד גאה-גאון.

גוף - גויה.

גוף - הוא חיצוניות. גויה - הוא הפנימיות.

משלי ג, כו.

גיבורים - אנשי חיל.

גיבורים - הם אמיצי הכח וחזקים כארי. אנשי חיל - הם אבירי הלב וחזקים בדעתם.

משלי כג, ל.

דבש - צוף.

דבש - נקרא כל דבר מתוק. [עיין גם רש"י ויקרא ב, יא]. צוף - הוא מתוק מאד. כמו שנאמר [תהלים יט, יא]. „ונופת צופים“, והוא יותר טוב מדבש עצמו, כי הדבש הוא מתוק אבל אינו טוב לגוף, אבל הצוף הוא טוב גם לגוף.

משלי טז, כד.

דל - עני - אביון - רש.

דל - הוא מי שהיה עשיר ונתדלדל, שירד מנכסיו ונעשה דל, אך עדיין אינו עני. עני - הוא שירד מנכסיו עד שהעני, ועדיין יש לו אדמה למשכן בעבור הלואה, והוא יושב בביתו ואינו הולך לבקש מאחרים מחמת בושתו. אביון - הוא עני שכבר אין לו כלום, והולך לחזור על הפתחים, והוא תאב לכל. רש - הוא עני מיום הוולדו כי כן חייבה גזירת ה' שיוולד במזל שיהיה עני.

תוכן דבריו משלי י, טו. יז, ה. ל, יד. לא, כ.

דרך - נתיב - מסילה.

דרך - הוא גדול וכבוש. נתיבות - הם הקטנים שמהם באים לדרך הגדולה. מסילה - נקראת הדרך שמפנים מאבן, כמו שנאמר [ישעיה נז, יד.]: „סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי“.

תוכן דבריו ממשלי א, טו. ושם טז, יז.

דשא - עשב.

עיינ ירקות - זרעונים.

הוד - הדר.

הדרת פנים - הוא מבחוק, הוד - הוא הטוב שממנו בא ההדרת פנים.

משלי ה, ט.

הוד - הוא יופי עצמי, כמו אור החמה שהאור בו עצמי. הדר - הוא נוגה הירח שמקבל מן השמש.

דברי הימים א. טז, כו.

הון - עתק.

הון - הוא לשון הרבה. עתק - הוא סוג יקר שאינו בנמצא.

משלי ח, יח.

הקשבה - האזנה - הטיית אוזן.

הקשבה - היא לדברים כמו שהם. הטיית אוזן - היא לכוונת הדברים, וזה יותר מהקשבה. האזנה - הוא לשון הבנה בדיוק רב.

תוכן דבריו משלי ד, כ. דברים לב, א.

הר - גבעה.

הר - הוא משופע וחד. גבעה - הוא רחב ומישור. והנה בית המקדש שלעתיד יעמוד על הר, וההר יעמוד על גבעה, וזהו שנאמר: „נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונישא מגבעות“.

ישעיה ב, ב.

הקיצה - העירה.

כתבנו „בשינה - תנומה“ שתנומה היא שינה חיצונית, וכשקוראים לו הוא עונה. שינה - היא בפנימיות בהסתלקות המחשבות. הקיצה - הוא אל הישן וסתום העיניים שיפתח עיניו להיות רואה. העירה - למתנמנם שיתעורר להחזיר סברא

כמו עורי דברי שיר. וזהו שכתוב: „הוי אומר לעץ הקיצה, עורי לאבן דומם“, לעץ הקיצה, היינו להיות במדרגת רואה. עורי לאבן דומם, היינו להיות מדבר. אדרת אליהו חבקוק ב, יט.

הרוג - חלל.

חלל - הוא בפנים, כמו שאמרו חז"ל (ברכות י"ח, ע"ב): „רשעים בחייהם קרויים מתים“ דכתיב: „ואתה חלל רשע“. הרוג - הוא מכה שמבחוץ בנגלה. [עיינ גם חלל - פגר].

משלי ז, כו.

זמן - עת.

עת - הוא המשכת הזמן עד התחלת הענין. זמן - הוא כל ימי משך הענין. ישעיה ה, יט.

זנות - ניאוף.

„על כן תזנינה בנותיכם וכלותיכם תנאפנה“. (הושע ד, יג) תזנינה - היינו הפנויות. תנאפנה - היינו הכלות, שהמה אשת איש.

אדרת אליהו שם.

זעם - חימה - קצף.

זעם - הוא כעס שהכועס אינו מניח לאדם לבוא לפניו, כמו שתרגם המתרגם בכל מקום על זעם - „תריך“, לשון גירושין. וזהו שכתוב (נחום א, ו): „לפני זעמו מי יעמוד“. חימה - הוא עצם הכעס, שיחס לבבו על שונאו ומבקש רעתו, והוא בסתר. קצף - הוא בגלוי, כקצף על פני המים. וזוהי שאלת הגמרא (מגילה יב, ב), על הכתוב „ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבר המלך... ויקצוף המלך מאד, וחמתו בערה בו“, שואלת הגמרא, למה בערה בו כל כך? ומתרצת שכאשר שלח להביאה למשתה, שלחה לומר לאחשוורוש: שומר הסוסים של אבא! אבי היה שותה יין כנגד אלף איש ולא השתכר, ואתה השתטית ביינך. והנה כל הרואה את שאלת הגמרא משתומם, מה השאלה מדוע חמתו בערה בו, וכי לא היה לו לכעוס על זה שלא באה לפניו? אמנם, כיון שכתוב ויקצוף המלך מאד, דהיינו שקצף כבר בגלוי וטבע האדם כאשר מוציא את דבר הכעס, הכעס נח ואינו בוער כל כך, ואחשוורוש אף אחרי שקצף כתוב „וחמתו בערה בו“ דהיינו - בערה בו עדיין חימה שבסתר, ולא נח כעסו. ועל זה שואלת הגמרא למה בערה בו, הרי הוא כבר קצף? ומתרצת, ששלחה לו דברי בזיונות, שהיה שומר הסוסים של אביה וכו', ועל דברים אלו לא קצף בגלוי שכן הוא התבייש בהם, ומזה בערה בו חמתו בסתר. [עיינ במה שכתבנו אף - חרי - חימה].

תוכן דבריו אדרת אליהו נחום א, ו. וקול אליהו מגילת אסתר.

חגים - זמנים.

חג - יקרא על שם קרבן חגיגה הבא בזמנו. זמנים - יקראו, כי אז זמן פרעון

כל נדרי השנה.

אדרת אליהו נחום ב, א.

חג - מועד.

„והשבתי כל משושה, חגה, חדשה ושבתה וכל מועדה“. חגה - זו שמחת שלש רגלים. מועדה - אלו ראש השנה ויום הכיפורים.

אדרת אליהו הושע ב, יג.

חזק - אמץ.

חזק - בגוף. אמץ - בלב.

יהשע א, ז.

חזק - בחוץ. אמץ - בפנים.

משלי כד, ה.

חטא - עוון.

כיון שעבר אדם על רצון בוראו, יש בו חטא ועוון. חטא - הוא מה שחטא מכוונתו יתברך שמו. [זה כולל את מה שכתבנו בחטאים - רשעים, שחטא הוא לשון חסרון]. עוון - אף שהגמרא אומרת [יומא לו, ב. וכדעת חכמים], שעוון הוא עבירה במזיד. לא רק מזיד הוא הביאור של עוון, שא"כ מהו שקין אומר „גדול עווני מנשוא“, וכי כיון שחטא במזיד לכן הוא גדול מנשוא? אלא „עוון“ הוא מה שגורם רעה לעצמו בזה שעבר עבירה, כמו „וישר העויתי“ (איוב לג, כז), דהיינו שבעצמו העווה. וכן „ואנכי העויתי“ (שמואל ב, כד, טז). זהו שקין אומר גדול עווני - עוותתי והיסורים שהבאתי על עצמי, קשה מנשוא ולסבול אותם. וכן אומרת אביגיל (שמואל א, כה, כד): „בי אדוני העוון“, וצריך לתת לב איך הגידה שקר לכחש כל עבדי דוד? רק דבריה היו דרך בקשה - העוון, דהיינו העונש, תעשה בי ולא בבני ביתי.

תוכן דבריו אדרת אליהו בראשית ד, יג.

חטאים - רשעים.

רשעים - הם שעוברים על לא תעשה.

חטאים - הם שעוברים על מצות עשה, וחטאים הוא לשון חסרים, כמו: „אני ובני שלמה חטאים“ (מלכים א, א, כא). שפירושו חסרים. וזהו הנאמר בתהילים א. „אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, וכמושב לצים לא ישב“, לא הלך בעצת רשעים, העוברים על לא תעשה. ובדרך חטאים לא עמד, החסרים ממצות עשה, והוא שעשה מצות הרי הוא הלך ולא עמד כמוהם. ובמושב לצים לא ישב, במושב היושבים ובטלים מדברי תורה, כמו שאמרו (אבות ג, ב) שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים.

תוכן דבריו דבר אליהו איוב א, ה. ומשלי ו, כב.

חכמה - בינה - תבונה.

חכמה - הוא מה שאדם מקבל מרבו, לכן אמר: „להקשיב לחכמה אזנך“ - לקבל. וכמו שאמרו חז"ל (חגיגה ג, ב): „עשה אזנך כאפרכסת“. בינה - הוא הבנת דבר

מתוך דבר הדומה לו. תבונה - כאשר יבין הדבר על כוריו, נקרא תבונה.

משלי ב, ב, ג.

חכמה - בינה - דעת - שכל.

חכמה - הוא השכלת המושכל בכללות, והוצאת השכל מן הכח אל הפועל, והוא היסוד. ונקרא האדם חכם שיש לו שכל להשכיל, אבל עדיין בכללות. בינה - הוא לצייר הדבר, ולהבדיל דבר מדבר, וכל דבר בפרטות. דעת - הוא המושכל, שידע את הדבר לאחר שחכם והבין. והוא כמו לידת האדם, שהעיקר הוא טיפת האב והוא החכמה. והאם מציירת את הולד בפרטות, ומבדילה בין דבר לדבר והוא הבינה. והולד הוא הדעת. שכל - הוא המעשה שנעשה בהשכל, והוא התכלית של החכמה. חמדה גבוהה תחילת משלי.

חכם - ערום.

סוג החכמה נחלק לכמה מינים פרטיים, ומהם: חכם וערום. חכם - היינו מי שלמד וקבל ויודע הרבה. ערום - הוא היודע לפתות ולומר דברים טובים ומתוקים, ואון טמון בלבו. וכן המכיר ומבין את זה נקרא ג'כ ערום, וזהו שנאמר: „לתת לפתאים ערמה" למי שהוא קל להתפתות, מחמת שהוא תם ואינו יודע ערמומיות.

משלי א, ד.

חכמים - פקחים.

חכמים - הם בתורה. פקחים - הם בעניני העולם. כמו שנאמר (דברים טז, יט): „כי השוחד יעור עיני חכמים". וכתוב (שמות כג, ה): „כי השוחד יעור פקחים". כי הדיין צריך לשני דברים: אחד שיהיה בקי בתורה לידע הדין לאשורו, והשני שיהיה בקי בישובו של עולם, ולהבין בחכמה את דברי העדים ובעלי דינים, אם כנים דבריהם ואין בפיהם עולה. כי אם יהיה בקי בתורה ולא בעניני הבריות, אם יטענו שקר ידונם לפי דבריהם, ולא יבין רמאותם, ויהיה הדין אמת לפי דבריהם, אך אינו לאמיתה של תורה. וזהו שאמרו (סנהדרין ז, ב): „אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך - אמרהו, ואם לאו אל תאמרהו. אם ברור לך הדבר כבקר - אמרהו, ואם לאו אל תאמרהו". אחותך הוא מורה - שיהיה ברור לו הדין מהתורה, כמו שברור מן התורה איסור אחותו. וגם ברור לך הדבר כבקר - הוא בעניני העולם להבין טענותיהם לבל ישקרו.

משלי כב, יב.

חלל - פגר.

חלל - הוא הנדקר בחרב בלבו, ונעשה לכו חלל בקרבו, שיצא הרוח והדם משני חללי הלב. [ישנם שני חדרים בלב: האחד מלא רוח, והשני בדם]. פגר - הוא המת מבעתה ופחד. [עיין עוד הרוג - חלל].

אדרת אליהו נתום ג, ג.

חמס - שוד.

שוד - הוא גזילה ממש. חמס - הוא העושה דבר שלא כהוגן בענין ממון.

יחזקאל מה, ט.

ובמשלי יב, ב. כתב: כי מה שמחרפים לחבריהם, ומלבינים פניהם נקרא ג"כ, "חמס" כמו שנאמר: "כי מלאה הארץ חמס". ואמרו במדרש (בראשית רבה לא, ד): שגם הנגזל היה מלא חמס שהיה מחרף והיה מלא חמס דברים.
חסד - אמת.

חסד - הוא מה שאדם עושה לחבירו, שאינו מחויב לעשות כלל. אמת - הוא מה שכבר מחויב, שגם הוא עשה לו טובה. וזהו: "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם" (מיכה ז, כ). כי לאברהם היתה ההבטחה בתורת חסד, כי אינו מחויב לעשות לו, אבל ליעקב, כיון שכבר הבטיח לאברהם ומחויב לקיים הבטחתו, לכן הוא אמת. משלי יד, כב.

[ועיין עוד כדבריו יהושע ב, יב ביאור נפלא בפסוקים שם].
חשמל - אש - נוגה אש.

באש יש ג' מיני אש: חשמל - הוא האש שסביב הפתילה. אש - הוא האש שסביב החשמל, והוא נקרא אש שהוא אש ששורף. נוגה אש - הוא האש שסביב האש. ברק השחר יחזקאל א, ד.

טוב - ערב - מועיל.

בעולם יש שלשה דברים: טוב, ערב, מועיל. ערב - הוא בתענוגי עוה"ז הערבים לגוף. מועיל - הוא שאחר זמן יועילו, ועתה בעת שאוכל זה, אינו טוב לו, כמו רפואה שהיא מרה לו בעת שיקחנה, ואחר כן תועיל לו. טוב - הוא שבשעת מעשה הוא טוב גם כן. וכן בעניני עולם הבא: ערב - הוא הלומד, כדי שיקראוהו רב. מועיל - הוא העוסק בתורה, כדי לידע כל דין לאמיתו. וזה הלומד אין טוב לו בשעת עסקו, אלא אח"כ כשידע הדין. אבל הלומד כדי לקיים מצות בוראו יתברך, טוב לו ג"כ בעת שלומד, כי עושה מצות הבורא יתברך במה שלומד.

משלי יז, כד.

טורף - חונק.

חונק - הוא שהורגו ונשאר הגוף שלם.

טורף - הוא לחתיכות קטנות.

אדרת אליהו נחום ב, ג.

יבשה - חרבה.

חרבה - נאמר על ביטול עצם הענין מכל וכל, כאילו לא היה העצם, אבל נשאר לחלוחית המים, והוא קרוב ללשון חורבן. יבשה - נאמר על ביטול הלחות. וזהו שנאמר (בראשית ח): "באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ, ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ". ואמרו במדרש: חרבו המים - שנעשו כמין טפה, דהיינו שעצם המים נתבטלו, והלחלוחית נשארה קיימת בארץ. ועל יבשה הארץ אמרו, שנעשה גריד, היינו יבש בלי לחלוחית. ולכן בישעיה (יט, ה) כשרצה לומר שהמים יחסרו גם את הלחלוחית, אמר, "ונהר יחרב ויבש".

אדרת אליהו ישעיה ה, כג.

יגע - יעף.

יגע - היינו ממלאכה כבידה. יעף - הוא גם ממלאכה קלה אם יעשנה במשך זמן רב. וזהו שנאמר: „ילכו ולא יעפו, ירוצו ולא יגעו“. [ירוצו היא מלאכה כבידה]. אדרת אליהו חבקוק ב, ג.

יד - כף.

יד - הוא כל היד, האצבעות עם הכף.
כף - הוא עד האצבעות.

משלי י, ד.

יין - תירוש.

יין - ידוע, תירוש - הוא יין מתוק ששותים אחר סעודת הצהריים.

הושע ב, יא.

ימהר - יחיש.

כתבנו באות ז' ההבדל בין זמן - עת:

עת - הוא המשכת הזמן עד התחלת הענין.

זמן - הוא כל ימי משך הענין.

ימהר - משך הזמן עד ההתחלה.

יחיש - המשך הזמן מן תחילה ועד תיכלה.

ישעיה ה, יט.

יעקב - ישראל.

יעקב - נקראו המון העם. ישראל - המופלאים שבדור. וזהו שכתוב (נחום ב, ג): „כי שב ה' את גאון יעקב כגאון ישראל“. הדר גאונם של המון העם, יחשב כגאון ישראל המופלאים.

תוכן דבריו אדרת אליהו נחום שם

ירוק - ירוק ככרתי.

ירוק - כל מקום שכתוב ירוק סתם, הוא כצבע הזהב. וזהו שאמרו (מגילה יג, א): „אסתר ירקרוקת היתה“, שכן אין באדם ירוק ככרתי. ירוק ככרתי - הוא הירוק. וזהו שכתוב במשנה (סוכה פ"ג מ"ו): „אתרוג הירוק ככרתי ר"מ מכשיר ור"י פוסל“. אבל הירוק כזהב הוא המשוכח שבכל מראה האתרוגים.

תוכן דבריו תיקוני הזהר תיקון כ"א דף מח, ב.

ירקות - זרעונים.

ירקות - הם אשר הירק נאכל מהם, ולא הזרע, כמו לפת וצנון, והם הנקראים דשא. וכן אמרו (ברכות לה): „ועל הירקות אומר בורא מיני דשאים“. הזרעונים - הם אשר נאכלים הזרע ולא העשב, כמו תבואה וקיטניות, כמו שאמרו חז"ל: „על התבואה אומר בורא מיני זרעים“.

אדרת אליהו בראשית א, יא.

כילה - שבת.

שביתה - מונח להורות על העדר המלאכה והפסק באמצע מלאכתו. כילוי - נאמר על גמר המלאכה, הוא רגע אחר גמר המעשה, כי אין ניכר גמר המעשה אלא אח"כ כשאין עוד לעשות. וזהו שכתוב (בראשית ב, ב): „ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, וישבות ביום השביעי“, כי אילו נאמר רק „ויכל“ הייתי אומר שכילה את המלאכות שנזכרו בששת ימי המעשה, ואח"כ בשבת התחיל במלאכה אחרת, לכן נאמר „וישבות“ להורות על הפסק באמצע המלאכה. וכן אילו נאמר רק „וישבות“, הייתי אומר שעד שבת עדיין לא הושלמו המלאכות שנזכרו בששת הימים, לכן נאמר „ויכל“.

תוכן דבריו אדרת אליהו בראשית שם.

כרת - השחתה.

כרת - הוא רק שאינו חוזר לשורשו, ונכרת לגמרי מן השורש, כמו שכורתין עץ מן השורש. השחתה - הוא שנשחת מן הגוף ולא יצלח עוד. כמו שכתוב בירמיה „נשחת האזור ולא יצלח“.

ביאור הגר"א כבא בתרא עט, א.

להשמיד - להכרית.

להשמיד - היינו ההשמדה מן המצוות
להכרית - היינו הגופים, שלא יזכר שם ישראל עוד.

ישעיה י, ז.

ליש - לביא.

אריה ליש - היא נקבה בלא בנים. לביא - יש לה בנים, כמו: „אמך לביאה“ (יחזקאל יט).

דבר אליהו איוב ד, יא.

מגבעת - מצנפת.

מגבעת - הוא כובע תפור. מצנפת - אינו תפור, אלא כורך הרבה פעמים סביב ראשו.

תוכן דבריו ישעיה ג, כג.

מדבר - ציה.

מדבר - הוא חרב, אך לא כציה. ציה - היא יותר חריבה ממדבר.

אדרת אליהו הושע ב, ה.

מוסר - תוכחה.

מוסר - הוא המעצר רוחו, ומושל בתאוותו, ואוחז עצמו ברסן. תוכחה - היא הוראת הדרך הטוב והרע, ומברר שהמוסר הוא טוב, והאיולת הוא רע, וכיוצא. חמדה גנוזה תחילת משלי ובמשלי טו, י. כתב: תוכחת - היא בדבור, ובנפש. מוסר - הוא במעשה, ובגוף.

מורה - מלמד.

מורה - הוא את תורה שבעל פה.

מלמד - את תורה שבכתב.

משלי ה, יג.

מטר - מים.

מטר - כאשר הגשמים הם במקומם.

מים - כשהם מגיעים לארץ והולכים על פני חוצות.

דבר אליהו איוב ה, י.

מטר - שעירים - רביבים.

רביבים - הם הגשמים היותר גדולים ורבים.

שעירים - הם גשמים דקים, שהם כשעירים.

מטר - הוא בשפך להשקות כל חי, אדם ובהמה, ובורות כדי להכנס בהם מים לכל השנה.

אדרת אליהו דברים לב, ב.

מיתה - הריגה.

מיתה - היא טבעית הבאה לאט לאט.

הריגה - היא פתאומית.

דבר אליהו איוב ה, ב.

מלאך - ציר.

מלאך - הוא שליח. ציר - הוא שליח, שהיה כבר כמה פעמים שליח.

משלי יג, יז.

מלך - מושל.

מלך - הוא שכולם יטו שכם אחד לעבדו, ויתנו לו כתר מלוכה. ובאמת המלך עצמו שוה לשאר העם באיכותו, אך שכולם ימליכוהו עליהם, ויקבלו עול מלכותו. מושל - הוא שמלכותו באה אליו בבחינת מושל, שהוא גבור מכולם וכבש ארץ או אומה אחת, שיהיו תחת ממשלתו. וזהו: „המלוך תמלוך עלינו, אם משול תמשול בנו” (בראשית לז, ח). כי בחלומו אמר יוסף שני דברים: א. „והנה קמה אלומתי וכר - שמורה על ממשלתו שקמה בתוקף, וג”כ „ותשתחוינה לאלומתי” - שמורה שיקבלו מעצמם עול מלכותו. ולכן השיבו „המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו”.

משלי כז, כז.

מניף - מרים.

מניף - הוא שמניף החפץ בידו למעלה למעלה. מרים - הוא הגבהת החפץ, ואינו מניף ידו למעלה בכח. המכה במטה (מקל) די בהרמה מעט, והמכה בשבט (רצועה) לא ירגיש המוכה, עד אשר אם יניף המכה את ידו בכח. וזהו שכתוב: „כהניף שבט... כהרים מטה”.

ישעיה י, טו.

מעשה - פעולה.

פעולה - נאמר על ענין בלתי נראה בראיה בעלמא, כי אם אחרי הבטה והסתכלות היטב. מעשה - בראיה בעלמא מספיק לראותו. הירח והכוכבים נקראים מעשה, כמו שנאמר (תהילים ה, ה): „כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים". אבל השמש לא נראית להדיא, ונקראת פעולה. ועל פי זה מובן דברי חז"ל על הפסוק (ישעיה ה, יב): „את פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו". את פעל ה' לא יביטו - שלא אמרו יוצר אור בשחרית. ומעשה ידיו לא ראו - שלא אמרו מעריב ערבים בערבית.

ישעיה שם.

מצבה - במה - מזבח.

מצבה ובמה הם במקרה ולפרקים, אלא שמצבה - היא מאבן האחת ואינו אלא לנסך. ובמה - בנויה מאבנים והיא לעולות. מזבח - הוא הקבוע, והוא לכל הקרבנות.

תוכן דבריו דברי הימים ב, יד, ב.

משכילים - מצדיקים.

משכילים - הם אותם המלמדים הדורשים לעם שמעתתא (הלכות), שמשכילים לעם ועושים אותם לתלמידי חכמים, שיהיו יודעים הלכות. מצדיקים - הם אותם הדורשים אגדתא, לפי שהם מוכיחים ומושכים לבם של בני אדם לדרכי ה' יתברך. משלי י, כ.

משל - דמיון.

משל - נמצאים בו כמה דברים ובחינות, ואין להמשילו להנמשל, אלא בדבר אחד, או בחינה אחת בלבד. דמיון - דומה בדומה ממש הדמיון להנדמה.

מהמסדר ביאור הגר"א ישעיה א, ט.

משל - מליצה - חידה.

משל - תמיד מובן, אך הוא מלבוש לדוגמתו. מליצה - הוא הנמשל.

משלי א, ד.

ובחמדה גנוזה למשלי כתב בזה הלשון: מליצה - הוא הדבר הנרמז, כמו המליץ בינות שביאר דברי יוסף שהיה סתום אליהם. חידה - הוא שהמשל אין לו ביאור כלל בעצמו, כמו חידה דשמשון ויחזקאל". מתניו - חלציו.

מתניו - הוא בחיצוניות. חלציו - הוא בפנימיות, ולכן כתוב (ישעיה יא, ה): „והיה צדק אזור מתניו, והאמונה אזור חלציו". [צדק הוא מבחוץ - שצדק הוא לבריות ולכן הוא אזור מתניו. ואמונה הוא מבפנים בינו לבין המקום, ולכן הוא אזור חלציו. ועיין: אמונה - צדק].

משלי יג, יז.

נארבה - נצפנה.

נארבה - שאורב עליו ורואה העת אשר יכול ליפול עליו פתאום, ואז נופל עליו והורג אותו. נצפנה - הם אותם הטומנים עצמם במערות ובנקיקי הסלעים על הדרכים, עד שנופל לידם.

משלי א, יא.

ניחוש - קוסמות.

נחש - הוא בדיבור ולהבא. קסם - במעשה ולשעבר. וזהו שאומר הכתוב (במדבר כג, כג): „כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, כעת ייאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל“, כי לא נחש ביעקב - התורה ודיבורה היא המגינה, ולא הניחוש. ולא קסם בישראל - מעשה המצוות הם המגינים לישראל, ולא הקסמים. כעת ייאמר ליעקב - על העתיד להיות ייאמר להם כעת בלי נחש. ולישראל מה פעל אל - ומה פעל ה' לשעבר נאמר להם בלי קסם.

אדרת אליהו במדבר שם

ניצב - עומד.

ניצב - הוא תחילת הקימה.

עומד - הוא בהווה.

ישעיה ג, יג.

נכבד - גדול.

נכבד - הוא במידות חשובות, או בחכמה נכבדה. גדול - הוא בעשירות.

אדרת אליהו נחום ג, י.

נכריה - זרה.

נכריה - היא בת אל נכר, שאסור ליגע בה כלל. זרה - היא אשה אשר מבני ישראל היא, ומותר ליקח אותה לאשה, רק אשה זרה שלקח אותה איש אחר, בזו אסור ליגע כלל וכלל.

משלי ב, טז.

נכשל - נשבר.

נשבר - הוא על ידי דבר אחר. נכשל - הוא מעצמו.

משלי טז, יח.

נעים - מתוק.

נעים - הוא בלא הנאת הגוף, אלא במראה הוא נעים. מתוק - הוא בטעם.

משלי ט, יז.

נער - רך.

נער - הוא למעט השנים. רך - הוא רכות המזג, כמו הרכה והענוגה.

דברי הימים א, כב, ה.

נפש - חיה.

חיה - היא נפש המחיה את האדם. נפש - היא נפש המתאוה, כמו שנאמר (איוב לג, כ): „וזהמתו חיתו לחם, ונפשו מאכל תאוה“. מהחיה יולד הבשר, ומהנפש

יוולדו הקרומים והגידיים שמהם התאווה.

משלי ה, יא.

נפש - רוח - נשמה.

נפש - משכנו בכבד, ומתאווה מאכל ומשתה, כי הוא הזן, ומגדל ומוליד, לכן הוא מתאווה לאלו הדברים. וכן ידוע, שכל הגידול והמאכל בא אל הכבד וממנו לשאר האיברים, וכן כל התאוות באים מן הכבד כידוע בזוהר. רוח - משכנה בלב, והרוח מתאווה כבוד ועושר, וכל מדות הקנאה והגאווה ושאר המדות ענפים לאלו, והכל בלב, ולכן אמרו לב רע שִׁנְרֵשׁ לְכָל מְדוֹת רְעוּת, וכן לב טוב לְכָל מְדוֹת טוֹבוֹת. הנפש והרוח הן ג' כ בבהמה. נשמה - הוא חלק אלקי ממעל, מתאווה לדברים אלקיים, והיא במוח מקום החכמה והמחשבה.

ברק השחר קהלת

נשף - ערב - אישון לילה - אפילה.

ארבעה זמנים בלילה: נשף - זמן התחלת הלילה, שנעדר היום. ונקרא נשף מלשון שף מדוכתיה. ולכן אמרו (ברכות ג, ב.): „תרי נשפי הוון“ כלומר, שנשף היום ואינו לילה עדיין, אלא שנשף היום והתחיל להחשיך. ערב - הוא התחלת הלילה, והוא צאת הכוכבים שמעורב היום עם הלילה. אישון לילה - הוא בתוך הלילה ממש, שאז הוא חשך ואין נראה איש, רק בדוחק ומקורב. ולכן נקרא אישון להקטין הענין כידוע [שכן הסיום - ון מורה על דבר קטן], כמו אישון בת עין. אפילה - הוא קודם היום, שאז חושך מחושך.

משלי ז, ט.

סבב - סב.

סב - הוא מקרוב. סבב - הוא מרחוק. וכתוב (תהילים קיח, י): „כל גוים סבבוני... סבוני גם סבבוני... סבוני כדבורים“. ואמר כי שלשה רעות עשו הכשדים עמו: שמתחילה סבבוני מרחוק, אח"כ קרבו הרחוקים וסבוני מקרוב, ונוסף עליהם עוד [על הראשונים נוספו שניים] לסבב גם מרחוק. וזהו שאמר „סבוני גם סבבוני“. ואח"כ קרבו הרחוקים השניים, וסבוני עד אפס מקום, ועמדו זה על זה כאשר תעשינה הדבורים עומדים אחד על גבי חבירו. וזהו שאמר „סבוני כדבורים“. ישעיה ה, כו.

רוח סופה - שיערה.

סופה - הוא רוח מצויה. שיערה - הוא רוח שאינה מצויה.

אדרת אליהו נחום א, ד.

סורר - מורד.

סורר - הוא ממצות עשה. מורד - מלא תעשה.

משלי יז, כה.

עדי - שהדי.

„בשמים עדי ושהדי במרומים“ (איוב טז, יט). עדי - הוא מה שרואה בעצמו. שהדי - מה שיודע מאחרים, ולכן אמר אצל ושהדי במרומים.

דבר אליהו איוב שם.

עזרה - תושיה.

תושיה - היא עצה שנותנים בני אדם.

עזרה - מוסב על עזר הבא מאתו יתברך שמו.

דבר אליהו איוב ו, יג.

על - את.

נאמר בספר נחום (א, ט): „מה תחשבון אל ה'“, ולא נאמר על ה', כי יש הבדל ביניהם. על - הוא סמוך ממש. אל - הוא מרחוק, כמו שלמדו רז"ל במסכת מנחות, שמפגלין על הכבש של המזבח מפני שנאמר „אל“, ולא על המזבח ממש. וכן תשכיל בכל אשר תלך בתנ"ך במקום על ואל, וזהו שנאמר מה תחשבון אל ה', שמחשבותיכם רחוקים ממחשבותיו.

אדרת אליהו נחום שם.

עם - גוי.

עם - יאמר על קיבוץ אנשים רבים, או שומרי דת, או בלתי בעלי דת.

גוי - אינו אלא שומרי הנימוס כראוי, אף היחיד ששומר הנימוס שקיבלו הרבים יקרא גוי. זהו שאמרו חז"ל: „ויהי שם לגוי“ - מלמד שהיו ישראל מצוינים שם. ישעיה א, ד.

עם - לאום.

עם - מורה על החכמים. לאום - הם ההמון עם. וזהו: „ברוב עם הדרת מלך“, כשיש הרבה חכמים בישיבה, הוא הדרת הרב שנקרא „מלך“. [עיינן גיטין סב, שרבנן נקראים מלכים].

משלי יד, כח.

ענן - אד.

אד הוא ענן. ולפי שכל צרה נמשל לענן וחשך, לכן נקרא אד.

אדרת אליהו בראשית ב, ה.

עפר - אדמה.

עפר - הוא עפר תיחוח. אדמה - היא אדמת סלע הקשה. בבריאת האדם נאמר: „וויצר ה' אלקים את האדם, עפר מן האדמה“. לפי שיצר אותו בשר ועצמות, והוא עיקר בנין האדם, כי הגידים הם לחיבור האיברים, והעור לסככו, ולכן יצר את הבשר מעפר תיחוח, והעצמות מן הקשה. וכן נאמר (דניאל יב): „ורבים משיני אדמת עפר יקיצו“ לפי שכשיחיה אותם, יבנה תחילה את עצמותם ואח"כ הבשר לכן אמר אדמת ואח"כ עפר.

תוכן דבריו בראשית ב, ה.

עצה - מחשבה.

עצה - נקרא מה שמיעץ לחבירו, או מה שיערוך ה' בלבבו, מחשבה - הוא מה שאדם חושב מעצמו. בעת שרוצה האדם לעשות איזה דבר לצרכו, יחשוב מחשבות רבות איך לעשות, ומה, ואימתי, ושאר ספיקותיו, אך כולן אינן כלום, שכן, רבות מחשבות בלב איש" והן לא יקומו, אבל, "ועצת ה' היא תקום" - מה שנותן לו הקב"ה עצה בלב לעשות, היא תקום.

תוכן דבריו משלי יט, כא.

עץ - שיח.

עץ - כמשמעו. שיח - אילני סרק הגדלים ביערות, ונקראים שיח על שם שמשיחין זה עם זה, כמו שאמרו בבראשית רבה יג, ד.

אדרת אליהו בראשית ב, ה.

עצם - גרם.

עצם - הוא מכחורץ. גרם - הוא החלל שבפנים העצם, ששם המוח.

משלי יז, כב.

עקש - נלח.

עקשות - היא נטיה מקו השוה לימין או לשמאל [עקום], נלח - היא נטיה מקו המעגל לצד זה, או לצד זה [כמו נלוזים במעגלותם משלי ב, טו].

משלי ד, כד.

עקש - נפתל.

עקש - הוא דבר עקום. נפתל - הוא המרבה דברים, ומערבב כמה דברים זרים יחד בפלפולו, ומעייל פילא בקופא דמחטא (כבא מציעא לח, ב.) אע"פ שהדבר עצמו ישר. וכנגד זה נאמר על התורה: "בצדק כל אמרי פי, אין בהם נפתל ועקש". אף שבתורה יש שקלא וטריא, אין בהם נפתל, שהוא ערכוב דברים זרים יחד. וגם אין בהם עקש - דבר עקום.

תוכן דבריו משלי ח, ה.

פודה - מציל.

פודה - הוא שפודה אותו מצרותיו. ברצון הצורך אותו. מציל - הוא שמציל אותו מיד שונאו ביד חזקה ובזרוע נטויה.

משלי יד, כח.

פלא - מופת.

מופת - נאמר על דבר הנמצא בעולם, אלא שהוא היפך הטבע. פלא - הוא ענין חדש שלא נעשה בעולם עדיין.

דברי הימים א. טז, יב.

פסל - מסכה.

פסל - הוא מעץ ואבן. מסכה - היא של כסף וזהב.

אדרת אליהו חבקוק ב, יח.

פצע - חבורה - מכה טריה.

פצע - היא מכה מגולה ופתוחה שהדם שותת.

חבורה - היא ג"כ מבחוץ, אך אינה פתוחה, אלא שנצרר הדם תחת העור ואינו יוצא לחוץ.

מכה טריה - היא מכה שבפנים, ואינה נראית כלל.

משלי כ, ל.

פריה - רביה.

פריה - שיהיו פרים ורבים ולא יהיו עקרות. רביה - שיולידו פעמים רבות.

אדרת אליהו בראשית א, כח.

פתע - פתאום.

פתאום - הוא אונס, שלא היה יכול לשמור את עצמו. פתע - הוא שוגג, שהיה יכול לשמור את עצמו, אך שהיה שוגג ולא ידע. כמו שאמרו בסיפרי (במדבר ו, ט): „וכי ימות עליו מת בפתע פתאום“, פתע זה שוגג, פתאום זה אונס.

משלי ו, טו.

צדק - משפט.

צדק - כאשר אינו שולח בעוולה את ידו אל הגזל והחמס.

משפט - אם סר מן הדרך ושלח בעוולתה ידו, מכריחו השופט להשיב את הגזילה או העושק, וזה נקרא משפט. חהו שנאמר (ישעיה לב, א): „הן לצדק ימלוך מלך ולשרים למשפט ישורו“, כי המלכים עושים חוקים לגדור את ההמון שלא יבואו לכתחילה לידי מעשים פחותים, אבל השרים הם היושבים על כסאות המשפט, לעשות דין במעוול וחומס להוציא גזילה מיד הגזלן.

דבר אליהו איוב ג, יט.

ובישעיה א, כא. הוסיף, ולפי"ז מוקשה דברי הכתוב „בצדק תשפוט עמיתך“ והרי המשפט הוא כשנעשתה כבר העוולה, ומה ענינו של צדק כשיש כבר משפט, לכן דרשו חז"ל (שבועות ל, א), שלא יהיו בעלי דין, אחד עומד ואחד יושב, ושלא יהא בעל דין אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו הדיין קצר בדבריך, והיינו שיעשו צדק בסדר המשפט.

צר - אויב.

צר - הוא הצורר בפעולתו ממש לזולתו. אויב - הוא המבקש רעת זולתו, ואינו פועל בידי ממש.

אדרת אליהו נחום א, ב.

ובפרק ב' שם פסוק ב. כתב צר - הוא הצורר לגופו של זולתו. אויב - הוא המתקנא בכבודו, ומבקש רעתו.

צרה - צוקה.

צרה - כשהאויב מצר לו בדבר חיצוני, ששולל ממנו רכושו ובניו. צוקה - כשהאויב מכעיסו, והיגון נכנס בלבו, והוא בעצב מפני שהאויב מתנקם בו, והיא

דאגת לב בלב.

ליקוטי הגר"א משלי א, כז.

קהל - עדה.

קהל - הם המון העם. עדה - הם הצדיקים. כמו שנאמר (ויקרא ד, יג): „וואם כל עדת ישראל ישגו" ואמרו (בספרא שם): אלו הסנהדרין.

משלי ה, יד.

קורות - נסרים.

תקרת הבית העשוי לצל מזרם וממטר, הוא משני דברים שונים, מקורות ומנסרים. קורות - הם שעל הבית, והם עבים, שעליהם נשענים הנסרים, והקורות מחזקים את הבית. נסרים - הם שמחפים את כל הבית שלא יבואו גשמים לבית, והם דקים. שיר השירים א, יז.

קם - עמד.

קימה - היא התחלת הקימה אחרי הנפילה, כמו „שבע יפול צדיק וקם". עמידה - היא כמו מצב וקיום הדבר.

אדרת אליהו נחום א, ו.

קמשונים - הרולים.

קמשונים - הם הקוצים הגדלים סביב השדה. הרולים - הם עשבים השורפים ידי הנוגע בהם.

משלי כד, לא.

קצין - שוטר - מושל.

קצין - הוא בחכמה שלומד תורה ברבים, ומורה הוראה בישראל. שוטר - הוא במעשה לקיים הפסק, ולרדות ולהכריח לעשות הפסק. מושל - הוא במידות, להשגיח שלא יהיה גזל וחמס בעיר. וזהו שנאמר (בראשית כד, ב): „ויאמר אברהם אל עבדו, זקן ביתו, המושל בכל אשר לו" עבדו - הוא שוטר, זקן ביתו - הוא קצין. מושל - כמשמעו משגיח. וזהו שנאמר (שם טו, ב): „ובן מ'ש'ק' ביתי" (ר"ת מושל, שוטר, קצין).

משלי ו, ז.

ראיה - הבטה - צפיה.

ראיה - הוא על דבר גלוי הנראה בראיה בעלמא. הבטה - הוא על ענין הנראה רק אחרי הבטה והסתכלות היטב.

תוכן דבריו ישעיה ה, יב.

צופה - הוא מלשון הבטה למרחוק.

משלי טו, ג.

ראשון - תחילה.

תחילה - הוא ראשית שאין קודם לו. ראשון - יאמר גם על דבר שקדם לו כמוהו, אלא שבמספר זה הוא ראשית. [דרך משל א' ב' ג'. ב' הוא ראשון לג' בערך הג',

אפס לא בערך הא'. אבל הא' הוא תחילה לכל שאין קודם לו. ועיין בזה אדרת אליהו תחילת בראשית] וזהו שכתוב: „ואשיבה שופטיך כבראשונה, ויועציך כבתחילה“. ואמרו במדרש: יועציך – אלו משה ואהרון, שופטיך – אלו דוד ושלמה. וזהו שכתוב אצל משה ואהרון, „כבתחילה“, כי לא קדם להם יועצים בתורה. אבל „השופטיך“ – דוד ושלמה, קדמו להם שופטים בישראל; והם ראשונים רק למלכים שאחריהם לעשות צדקה ומשפט, לכן אמר „שופטיך כבראשונה“.

תוכן דבריו ישעיה א, כו.

רואה – חוזה – נביא.

נביאים הראשונים ראו באספקלריא המאירה (עיין יבמות מט. ע"ב.), לכן היו נקראים רואים. כמו שנאמר (שמואל א. ט, ט.): „כי לנביא היום יקרא לפנים הרואה“. ונביאים אחרונים ראו באספקלריא שאינה מאירה, לכן כתוב בנבואתם חזון, שהוא תרגום של מראה, ופחות ממנו. ובשם נביא הכל אחד, והוא נגד הפה כמו שנאמר (ישעיה נא, טז): „ואשים את דברי בפוך“, ונביא הוא מלשון ניב שפתיים.

משלי כב, יב.

ריב – מדון.

מדון – הוא התחלת הריב, כמו שנאמר (משלי יז, יד.): „פוטר מים ראשית מדון“. ונקרא מדון מלשון דין, כי כאשר יתחיל לריב עושה עמו דין, וחושב מה שעשה לו מקדמת דנא. ריב – הוא תוך ואמצע הריב.

משלי טו, יח.

אנשי ריב – מצה – מלחמה.

אנשי ריב – אלו החושבים לעשות רעה, אבל אינם יכולים לעשות. אנשי מצה – אלו היועצים לעשות. אנשי מלחמה – אלו העושים. וכנגדם אומר דוד: „ואתה ה' מגן בעדי כבודי, ומרים ראשי“. מגן בעדי – כנגד העושים בידיים, הם אנשי מלחמה. כבודי – נגד המסיתים, הם אנשי מצה. ומרים ראשי – נגד החושבים לעשות לי רעה, והם אנשי ריב.

תוכן דבריו אדרת אליהו דברים לב, לב.

ריב – משפט.

ריב – הוא מידת בעלי דין. משפט – הוא מידת השופט.

ישעיה א, יז.

רינה – עליצה.

כאשר הקב"ה מציל את עמו ישראל מצריהם העומדים עליהם, מתחילה גואל אותם ומטיב להם, ואח"כ נוקם את נקמתם מהצרים. כמו במצרים, שמתחילה גאל אותם, ואח"כ איבד המצרים בים סוף. וכן בהמן, תחילה הטיב למרדכי, ואח"כ הפיל את המן ותלו אותו. עלץ – הוא שכאשר הקב"ה מטיב לצדיקים, אז כל העיר שמחה. כמו שנאמר: „והעיר שושן צהלה ושמחה“, אבל עדיין אינם מרננים ומשבחים להקב"ה. רינה – היא אח"כ כאשר נקם הקב"ה מאויביהם, שאז היתה רינה, כמו

ביום סוף ובפורים.

תוכן דבריו משלי יא, י.

רעב - כפן.

כפן - היא רעה פנימית, שאין לו שביעה במאכלו. רעב - הוא מבחוק, היינו מחסרון התבואות.

דבר אליהו איוב ה, כ.

רפואה - מזור.

רפואה - היינו רפואה הפנימית. מזור - הוא רטיה על מכה שמבחוץ, שאינו כולל את פנימיות הגוף, והוא המזור לא יכול לרפוא.

אדרת אליהו הושע ה, יג.

רקב - עש.

רקב - אינו מכלה אלא מבחוץ. עש - הוא המכלה את הכל.

אדרת אליהו הושע ה, יב.

רשעים - רעים.

רשעים - הם בין אדם למקום. רעים - הם רע לשמים ורע לבריות.

משלי ד, יד.

שאגה - אנחה.

שאגה - הוא קול עצום בלי כאב הלב.

אנחה - היא באה מן הכאב.

דבר אליהו איוב ג, כו.

שוחד - שלמונים.

שוחד - הוא מה שנותנים קודם הדין.

שלמונים - הוא מה שנותנים אחרי הדין.

ישעיה א, כג.

שומר - נוצר.

שומר - כמשמעו. נוצר - היא שמירה מעולה, כעיר נצורה - שהיא שמורה מאד.

משלי ב, ח.

שועה - זעקה.

שועה - היא תפילה על הרעה שלא תבוא.

זעקה - היא על רעה הבאה, שיוושע ממנה. וזהו שכתוב: „שועתי ולא תשמע, אזעק אליך חמס ולא תושיע“. שועתי - על הרעה שלא תבוא. אזעק - ולא תושיע ממנה.

תוכן דבריו אדרת אליהו חבקוק א, ב.

שינה - תנומה.

שינה - הוא הסתלקות המחשבות, והיינו כאשר נשתקע בשינה, והוא בפנימיות. תנומה - הוא מבחוץ, כאשר הוא נים ולא נים תיר ולא תיר, והיינו שעפעפיו

סגורות, אבל אין מחשבתו נעדרת ממנו, שקוראים לו והוא עונה.

משלי ו, ד.

[עיין גם הקיצה - העירה].

שיניים - מתלעות.

שיניים - הם השיניים האמצעיות, שבהם כורת את המאכל. מתלעות - הם שיני הלחיים, שבהם נגמרת לעיסת המאכל. וזהו שאומר איוב (כז, יז): „ואשברה מתלעות עול, ומשניו אשליך טרף“. ואשברה מתלעות עול - אם הגזלן כבר אכל את הגזילה במתלעותיו, אזי אני משבר את מתלעות העול עד שישלם להנגזל. ומשניו אשליך טרף - ואם הגזילה עדיין קיימת, אך הגזלן רוצה לאכלה, ואוחז בשיניים, אני נוטל ממנו, וזהו אשליך טרף.

משלי לא, ט.

שירה - זמרה.

שירה - נאמרת בפה. זמרה - בכלי זמר. וזהו שכתוב (תהילים כז): „אשירה ואזמרה לה“, אשירה - הוא ההלל בפה, ואזמרה - הוא החליל וכל מיני זמר, משמחת בית השואבה.

סידור הגר"א, לדוד ה' אורי.

שכר - תשלום פעולה.

תשלום פעולה - היינו תשלום גמול עבור כל עבודה ועבודה בפרט. שכר - היינו כאשר יעשה איש איזה מלאכה פעמים רבות, לבד מאשר יקבל תשלום עבור כל עבודה ועבודה בפרט, הנה בסוף כל המלאכות יקבל תשלום שני עבור כל ימי משך שירותו. והנה „שכר מצוה בהאי עלמא ליכא“ [בעוה"ז אין שכר מצוה, קידושין לט, ב], אבל תשלום פעולה יש בעולם הזה.

קול אליהו רות.

שלל - ביזה.

שלל - מה שחוטפים בתחילה הדברים החשובים, נקרא שלל. ביזה - מה שלוקחים בשניה, גם דברים הנבזים, קרוי ביזה מלשון ביזיון. [עיין עוד ביזה - שבי]. ישעיה י, ו.

שמחה - גילה.

גילה - באה על דבר תמידי. שמחה - היא בדבר שנתחדש. כמו בהיולד בן לאדם, אזי בעת הולדו ישמח אביו, ואח"כ כל ימי הבן - גילה לאביו. וזה שנאמר (תהילים צו, יא): „ישמחו השמים, ותגל הארץ“. כי בארץ לא יחודש דבר, כי אין כל חדש תחת השמש ואין בארץ, אלא מאשר נחוק לה; מה שאק כן בשמים יחודש תמיד, כמו שנאמר: „יום ליום יביע אומר“.

משלי כג, כד.

ובאדרת אליהו חבקוק א טו. כתב: והנה בחג הפסח שאין בו שמחת אסיפת יבול הארץ, לא כתוב בו שמחה כלל. אבל בשבועות שהוא זמן קציר, ויש בו חידוש שמחה, כתוב בו „ושמחת“. וסוכות שהוא חידוש זמן האסיפה לכל [חג האסיף], כתוב בו והיית אך שמח.

שמחה - ששון.

שמחה - הוא שהולך למצוא חפץ בשמחה. ששון - הוא אח"כ כשכבר החפץ בידו, וששון בלב. וזהו שאמרו (סוכה מח, ב): „א"ל שמחה לששון, אנא עדיפנא מינך דכתיב, שמחה וששון ליהודים, וששון אמר אנא עדיפנא מינך, דכתיב ששון ושמחה ישיגו", פירוש ששניהם אמת, כי בזמן הזה הולכים אחר השמחה להשיג אותה, לכן השמחה תחילה, אבל הששון הוא החפץ שרוצים להשיג. אבל לעתיד לבוא יהיה, אחר שישגו הששון יהיו הולכים להשיג עוד שמחה.

מגילת אסתר ח, טז.

ובחמדה גנוזה תחילת משלי כתב, שמחה - הוא מה שמראה לחוץ, ואף בקרבו - שמתפנק מהדבר ומודיע לנפשו גודל התועלת, ושמח בה. ששון - הוא הנאה שמהנה בהשיגו הדבר, ומתפשט בתוכו. וזהו שאמרו: „אמר לו ששון לשמחה, אנא עדיפנא מינך דכתיב, ששון ושמחה ישיגו".

שמיעה - הקשבה.

שמיעה - משמש לשלש לשונות: א. לשון קבלה כמו (יחזקאל ג, כז): „השומע ישמע, והחדל יחדל". וכמו (בראשית מא, טו), „תשמע הלום לפתור אותו". וכמו „והיה אם שמוע תשמע". ב. לשון הבנה כמו שנאמר (מלכים ב, יח, כו): „דבר נא אל עבדיך ארמית, כי שומעים אנחנו". ג. לשון שמיעה - כמשמעו, והוא לשון הקשבה. הקשבה - היא ג"כ שמיעה, רק בהטיית אוזן יותר משמיעה, בכדי להבין.

משלי ד, א.

שמיר - שית.

שמיר - הוא קוצים וברקנים שהם קשים כאבן. שית - הוא קוצים חדודים שלא יוכל איש ליגע בהם.

ישעיה ה, ה.

שקט - מנוחה.

מנוחה - היא אחר יגיעת הגוף מהעבודה, או הליכה. שקט - הוא על מנוחת הנפש, שהיא שוקטת מן הרעיונות והמזימות אשר העכירו אותה בתחבולות ועצות. דבר אלהו איוב ג, יט.

שקט - שלוה.

על הפסוק (דברי הימים א, ד, מ): „והארץ רחבת ידיים ושוקטת ושלוה". מבאר הגר"א: שקטת - היינו מן המלחמה, מן אומה זולתה. שלוה - במגורתם, שאין ביניהם מחלוקת.

דברי הימים שם.

שקצים - רמשים.

רמשים - הם הפרים ורבים.

שקצים - הם הנולדים מעיפושים, מין זה, הוא נגזר מיסוד האש מחימום האשפתות.

אדרת אליהו בראשית א, כד.

שקר - כזב.

שקר - הוא דבר שמתחילה הוא שקר.

כזב - מתחילה היתה כוונתו לעשות הדבר, וחזר בו. והוא מלשון ,,אשר לא יכזבו מימיו'. (ישעיה נח, יא.).

משלי יב, כה.

שר - טפסר.

שר - ידוע. טפסר - הוא שר הצעיר בשנים, שהיא מלה מורכבת מטף שר.

אדרת אליהו נחום ג, יז.

תאווה - חמדה.

תאווה - היא שהגוף נהנה. חמדה - היא לדבר שאין בו הנאת הגוף, כמו: בגדים נאים, או בתים נאים, או שיהיה לו ממון רב, שאין בהם הנאת הגוף אלא נפשו של אדם תומדת להם. וזהו שאמרו (חגיגה יא, ב.): ,,גזל ועריות - נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להם", שבגזל שייך חימוד, שאין בהם הנאת הגוף. ובעריות שייך לשון תאווה שהיא הנאת הגוף, לכן אמרו מחמדתן ומתאוה.

משלי ב, טז.

תוחלת - תקוה.

תוחלת - הוא שהאדם מצפה לו זמן רב שיבוא, וכמו שנאמר: ,,תוחלת ממושכה מחלה לב". תקוה - הוא שהאדם מצפה שיבוא לו תיכף, ובזמן קרוב.

משלי י, כח.

תולע - שני.

תולע - היא התולעת שבים שעצמו אדום מפנינים, ובו בגופו צובעים הצמר, והיא המראה הראשון שבאדמימות [היינו אדום העז ביותר]. שני - הוא כאשר מבשלים את התולעת במים נקרא המים שני, שהוא מראה השני באדמימות. וזהו שנאמר (ישעיה א, יח): ,,אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" אם יהיו חטאיכם כשנים דהיינו, רק כשני שהוא מראה השני שבאדום, ומפני שהדם שהוא אדום הוא הנפש, והנפש היא החוטאת כנאמר, ונפש כי תחטא, אז ילבינו החטאים כשלג שהוא המראה הראשון שבלבן [עיין מסכת נגעים א, א. שמראות הלבן הם ארבע והראשון שלג], ומפני שאדמימות החטא לא היתה עזה כל כך. ואם יאדימו כתולע, שהוא המראה הראשון שבאדמימות, אז לא ילבינו כשלג רק כצמר יהיו, שהוא המראה השני שבלבן.

תוכן דבריו אדרת אליהו נחום ב, ד.

תורה - תעודה.

תעודה - הוא דבר הנבואה. תורה - הוא תורת משה.

[וכן: ,,ויקם עדות ביעקב" - הם נביאים וכתובים. ,,ותורה שם בישראל" - הוא תורה. משלי כב, יט].

ישעיה ח, טז.

תם - ישר.

על איוב נאמר: „והיה האיש ההוא תם וישר“. תם - שהיה תמים לפני האלקים בעבודתו, שכל מעשיו היו בתמימות אין בהם נפתל ועקש, שלא היה פונה לכוונת עצמו. ישר - עם הבריות, שהיה עושה ישרות בכל עניניו ועסקיו שהיה לו עם בני אדם.

דבר אליהו תחילת איוב.

מנצח

תבל - ארץ.

תבל - נאמר על ארץ ישראל. ארץ - נאמר על חוץ לארץ.

אדרת אליהו שמואל א, ב, ח.

השמטות:

אהל - משכן.

אהל - הוא נטוי לפרקים. משכן - הוא בקביעות.

אדרת אליהו במדבר כד, ה. מהדורא רביעית

מחשבה - הרהור.

מחשבה - הוא שמחשב מה לדבר, אבל אינו מצייר דיבור. הרהור - הוא שמצייר דיבור בהרהור. המחשבה הוא במוח, והרהור הוא בלב.

ספר יצירה פרק א' משנה ח.

מנין - מספר.

מנין - הוא בכללות. מספר - הוא בפרטות. שביציאת מצרים כתוב „שש מאות אלף רגלי“, ובמדבר כתוב „תולדותם למשפחותם במספר שמות כל זכר לגולגלותם“. וכן נאמר בהושע [ב, א] בברכת ישראל: „אשר לא ימד ולא יספר“, „לא ימד“ בכללות. „ולא יספר“ בפרטות.

אדרת אליהו במדבר כג, מהדורה רביעית.

נלכד - נכשל.

נלכד - הוא בין אדם לחבירו. נכשל - הוא בעבירה שבין אדם למקום.

משלי ו, ב.

שאלה - בקשה.

שאלה - הוא על עצמו [אני שואל עבור עצמי] בקשה - הוא על אחרים. [אני מבקש עבור אחרים].

מגילת אסתר ה, ו.

רשימת המילים שהובאו במחברת

כילה - שבת	דרך - נתיב - מסילה	אדם - איש
כרת - השחתה	דשא - עשב	אויב - שונא
להשמיד - להכרית	הוד - הדר	און - עמל
ליש - לביא	הון - עתק	אורח - דרך
מגבעת - מצפנת	הקשבה-האזנה-הטיית	אות - מופת
מדבר - ציה	אוזן	אהוזה - נחלה
מוסר - תוכחה	הר - גבעה	איום - גורא
מורה - מלמד	הקיצה - העירה	אימה - יראה - פחד
מטר - מים	הרוג - חלל	אל תחת - אל תערוץ
מטר - שעירים - רכיבים	זמן - עת	אמונה - צדק
מיתה - הריגה	זנות - ניאוף	אמירה - דיבור
מלאך - ציר	זעם - חימה - קצף	אמירה - הגדה
מלך - מושל	חגים - זמנים	אניה - ספינה
מניף - מרים	חג - מועד	אסף - קבץ
מעשה - פעולה	חזק - אמן	אף - חרי - חמה
מצבה - במה - מזבח	חטא - עוון	אריה - שחל - כפיר
משכילים - מצדיקים	חטאים - רשעים	אץ - אדמה
משל - דמיון	חכמה - בינה - תבונה	אתם - עמהם
משל - מליצה - חידה	חכמה-בינה-דעת-שכל	בהמות - חיות
מתניו - חלציו	חכם - ערום	בושה - חפורה
נארבה - נצפנה	חכמים - פיקחים	בטח - שאנן
ניחוש - קוסמות	חלל - פגר	ביזה - שבי
ניצב - עומד	חמס - שוד	ביטחון - מחסה
נכבד - גדול	חסד - אמת	בן - ילד
נכריה - זרה	חשמל - אש - נוגה אש	בעל - איש
נכשל - נשבר	טוב - ערב - מועיל	בקשה - חיפוש
נעים - מתוק	טורף - חונק	בריאה - יצירה - עשיה
נער - רך	יבשה - חרבה	בר - שבר
נפש - חיה	יגע - יעף	בשר - שאר
נפש - רוח - נשמה	יד - כף	גאה - גאון
נשף-ערב-אישון לילה-	יין - תירוש	גאה - רם - נשא
אפילה	ימהר - יחיש	גוף - גויה
סבב - סב	יעקב - ישראל	גיבורים - אנשי חיל
רוח סופה - סערה	ירוק - ירוק ככרתי	דבש - צוף
סורר - מורד	ירקות - זרעונים	דל - עני - אביון - רש

שלל - ביזה	קם - עמד	עדי - שהדי
שמחה - גילה	קמשונים - חרולים	עזרה - תושיה
שמחה - ששון	קצין - שוטר - מושל	על - את
שמיעה - הקשבה	ראיה - הבטה - צפיה	עם - גוי
שמיר - שית	ראשון - תחילה	עם - לאום
שקט - מנוחה	רואה - חוזה - נביא	ענן - אד
שקט - שלוח	ריב - ריב - מדון	עפר - אדמה
שקצים - רמשים	ריב - מצה - מלחמה	עצה - מחשבה
שקר - כזב	ריב - משפט	עץ - שיח
שר - טפסר	רינה - עליצה	עצם - גרם
תאווה - חמדה	רעב - כפן	עקש - נלוז
תוחלת - תקוה	רפואה - מזור	עקש - נפתל
תולע - שני	רקב - עש	פודה - מציל
תורה - תעודה	רשעים - רעים	פלא - מופת
תבל - ארץ	שאגה - אנחה	פסל - מסכה
אהל - משכן	שוחד - שלמונים	פצע - חבורה - מנהטריה
מנין - מספר	שומר - נוצר	פריה - רביה
מחשבה - הרהור	שועה - זעקה	פתע - פתאום
נלכד - נכשל	שינה - תנומה	צדק - משפט
שאלה - בקשה	שיניים - מתלעות	צר - אויב
דילוג - קפיצה	שירה - זמרה	צרה - צוקה
יפה מראה - יפה תואר	שכר - תשלום פעולה	קהל - עדה
		קורות - נסרים

ה ש צ ו ל ה

דילוג - קפיצה.

„מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות“.
 ההבדל בין דילוג וקפיצה מפורש בירושלמי: דילוג - הוא ברגל אחד. קפיצה - הוא בשני רגליים ביחד. ולכן נאמר אצל הרים „מדלג“, שהם חדים ואינם רחבים בשטחיותיהם ויכולים לדלג עליהם בפסיעה רחבה ברגל אחד, [עיין „הר-גבעה“] אבל הגבעות ראשיהם רחבים, ואין יכולים לדלג עליהם רק בשתי רגליים יחד בכח גדול.

שיר השירים ב, ח.

יפה מראה - יפה תואר.

יפה מראה - הוא הגוון, הוא זך, צח ואדום. יפה תואר - הוא החיתוך איברים כמידתן, מלשון „ובמחוגה יתארהו“.

שיר השירים א, ה.